

Слижук О. А.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української літератури
Запорізький національний університет
М. Запоріжжя
olesja_2014@ukr.net

БАГАТОАСПЕКТНІСТЬ ШКІЛЬНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ

Сучасні глобалізаційні процеси впливають, зокрема, й на освітні потреби нового покоління учнів. Це стосується й літературної освіти, завдяки оновленню якої школярі мають відкривати для себе багатоманіття прочитання класики й розширювати читацький досвід через ознайомлення із художніми творами сучасних письменників. Значний потенціал у формуванні сучасного читача нового покоління має сучасна українська проза для дітей та юнацтва, інтерес літературознавців до якої особливо активізувався в останнє десятиліття. Цьому феномену в історії української літератури присвячені дослідження М. Варданян, Т. Качак, В. Кизиловой, Н. Марченко, Л. Овдійчук та ін. Зокрема, Т. Качак констатує, що «загальні тенденції української літератури для дітей та юнацтва – активний і різновекторний розвиток прози, адресованої дітям дошкільного та молодшого шкільного віку та підлітково-юнацькій аудиторії; інтенсивне та якісне заповнення тематичних і жанрових ніш; підвищення художньо-естетичної якості творів; оновлення поетики та її компонентів шляхом упровадження практики загальної літератури, засвоєння досвіду зарубіжних письменників; зміна функціональних аспектів художнього тексту для юних; відмова від дидактизму; відсутність ідеологічних обмежень; поєднання традиції та новаторства в літературній творчості; орієнтація на сучасну дитину в соціальній реальності й адекватна розмова з нею, реагування на її запити та нові (культурні, освітні) виклики» [3, с. 275].

Питання про те, як вивчати українську літературу, зокрема й сучасну, у школі, стало предметом дискусії науковців, методистів, учителів-філологів.

Одним із аспектів цієї наукової полеміки є й процедура текстуального вивчення художніх творів. За класичною методикою, основними етапами цього процесу є сприйняття й аналіз художнього твору. Сучасні науковці вважають, що поняття «аналіз» для шкільної практики є не зовсім доречним, зважаючи на мету літературної освіти – формування учня-читача. Зокрема, Б. Шалагінов зазначає: «з точки зору «герменевтичного кола», яке вимагає, щоб не припинявся рух між «аналізом» та «інтерпретацією», поділ на ці два поняття має умовний, робочий характер. Їхнє розділення в ході дослідження твору можна припустити лише як абстракцію, необхідну для руху вперед. Між аналізом та інтерпретацією існує постійне, вічне напруження, яке рухає вперед процес осягнення твору мистецтва. Ми дійшли також висновку, що так званий «шкільний аналіз» унеможливорює наукове вивчення твору й лише зводиться на методично зручну передачу готових знань» [5, с. 8]. Очевидно, що, шкільне вивчення художнього твору під керівництвом учителя вимагає від останнього неабияких зусиль, щоб не передавати знання про твір, а справді розвивати в учнів навички його читання й розуміння, що є довготривалим процесом, охоплює весь курс літератури в гімназії, і лише у старших класах учні вже здатні оперувати необхідним арсеналом герменевтики. Але курс української літератури у старших класах побудований за історико-літературним принципом і за програмою вивчається лише одна тема з літератури ХХІ ст. Сучасну літературу старшокласники читають самостійно, тому у них мають бути сформовані інтерпретаційні навички ще у 5-9 класах.

Розглядаючи різні типи інтерпретацій художніх творів, В. Іванишин серед них виділяє шкільну, надаючи їй самостійного значення саме для духовного розвитку молодого покоління: «Мета шкільної інтерпретації завжди багатоаспектна і формулюється із врахуванням педагогічних (освітньо-виховних) потреб та завдань і людинотворчих потенцій літературного твору (див. функції літератури). Саме школа формує головного споживача художньої літератури – масового читача, саме в школі відбувається масштабна, суспільна реалізація ідейно-художнього потенціалу словесного

мистецтва, саме в школі закладаються основи адекватного розуміння та об'єктивної оцінки літературних творів. Здійснюється це на системній основі шляхом осмислення учнями під керівництвом учителя хрестоматійних творів» [2]. Водночас кожен учень формує свій інтерпретаційний потенціал, здійснює індивідуальну інтерпретацію твору, будує своє «герменевтичне коло», оскільки відчуває потребу в спілкуванні з художніми творами, які відповідають його інтересам, віковим запитам, розкривають ті психологічні й соціальні проблеми, які нині турбують його. Інтерпретаційні можливості особистості, що перебуває у стані дорослішання, отримують підґрунтя для переходу на вищий рівень – осмислення й формування крізь призму художніх творів свого життєвого досвіду. У цьому сенсі підтвердженою є думка С. Квіта про те, що «філософська герменевтика – це не гра в бісер, тобто не лише справа вузького кола «професійних» філософів, а щось таке, в чому людина має органічну потребу» [4, с. 130]. Для того, щоб ця потреба реалізувалася у дорослому житті, шкільна літературна освіта повинна враховувати багатоаспектність в організації шкільної інтерпретації учнями сучасних художніх творів.

В. Іванишин ототожнює основні аналітико-інтерпретаційні методики в школі із шляхами аналізу, називаючи тематичний (ідейно-тематичний), композиційний (сюжетно-композиційний), пообразний, версифікаційний, жанровий, біографічний, стилістичний аналіз твору [2]. Ю. Бондаренко розширює арсенал шляхів, доповнюючи його філософським, хронотопним, ідеаційно-концептуальним, структурно-стильовим. Він вважає, що «Орієнтуючись на художню систему твору, учитель та учні повинні застосовувати відповідну їй систему роботи, що може з'явитися тільки на основі шляхів аналізу, кожен із яких пропонує свою чітко окреслену в усіх елементах модель навчальної діяльності» [1, с. 57]. Вважаємо, що використання лише окремих шляхів аналізу чи їх комплексу – це лише початок «герменевтичного кола», обов'язковим продовженням якого має бути індивідуальна інтерпретація кожного учня, дидактична інтерпретація вчителя

й урахування мультидисциплінарного підходу до розуміння художнього твору сучасної інформаційної доби, адже, за словами С. Квіта, «глобалізація і розвиток інформаційних технологій дає змогу сьогодні говорити як про окремого індивіда, так і про збірний образ людини, що проглядається через засоби масових комунікацій» [4, с. 130].

Отже, у процесі організації сприйняття школярами-підлітками художніх творів сучасної української літератури важливо враховувати різні інтерпретаційні аспекти для її розуміння: власне літературознавчий (теоретичний), індивідуально-особистісний, пізнавальний, дидактичний мультикультурний.

Література

1. Бондаренко Ю. Загальна модель шкільного навчання української літератури : монографія. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 392 с.
2. Іванишин В. Інтерпретація літературного твору. URL: <http://dontsov-nic.com.ua/interpretatsiya-literaturnoho-tvoru/> (дата звернення: 15.03.2021).
3. Качак Т. Тенденції розвитку української прози для дітей та юнацтва початку ХХІ ст. Київ : Академвидав, 2018. 320 с.
4. Квіт С. Герменевтика стилю. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 143 с.
5. Шалагінов Б. Науковий та «шкільний» аналізи художнього тексту. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2004. № 6. С. 7–9.